

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Вступ. Патріотичне виховання є важливою складовою освітнього процесу, адже воно формує у здобувачів освіти почуття відповідальності за свою країну, сприяє розвитку громадянської свідомості та поваги до державних цінностей. У сучасних умовах, коли безпека та стабільність у суспільстві набувають особливого значення, патріотичне виховання стає потужним інструментом створення безпечного освітнього середовища. Такий підхід сприяє формуванню довіри, взаємоповаги та єдності у шкільному колективі.

Стан наукової розробки теми. У працях українських педагогів і психологів підкреслюється, що патріотичне виховання є невід'ємною частиною загальної освіти. Воно сприяє формуванню морально-етичних якостей особистості, таких як відповідальність, толерантність і активна громадянська позиція. Дослідники зазначають, що патріотизм ґрунтується на розумінні історії, культури та традицій рідної країни.

Найбільший внесок у вивчення феномену патріотизму зробили саме педагоги: В. Андрущенко, Ю. Бондаренко, М. Боришевський, Г. Ващенко, О. Вишневський, О. Духнович, Р. Захарченко, В. Кузь, А. Макаренко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Б. Цимбалістий, Я. Чепіга, В. Янів, Я. Ярема та інші.

Основна частина. Уведення в дію Закону України «Про повну загальну середню освіту» унормувало термін «безпечне освітнє середовище» як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг із харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової

репутації (булінг, цькування, поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможлиблюють вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин [2].

Забезпечення безпечного освітнього середовища за допомогою патріотичного виховання ґрунтується на розвитку цінностей, які сприяють гармонійним взаєминам, довірі та відповідальності. Основні способи впровадження[5, с. 120-122]:

1. Формування спільних цінностей та ідентичності

- Патріотичне виховання допомагає учням усвідомити важливість спільного добробуту, культурних цінностей та національної спадщини.
- Спільна участь у патріотичних заходах, таких як святкування державних свят, волонтерські акції чи екскурсії, зміцнює відчуття єдності в учнівському середовищі.

2. Розвиток толерантності та поваги

- Виховання на основі демократичних цінностей та історичних прикладів формує в учнів здатність до поваги думок і переконань інших.
- Такі підходи знижують ризики булінгу та конфліктів у шкільному середовищі, що є ключовим для безпеки.

3. Підвищення рівня відповідальності

- Участь у проєктах, пов'язаних із підтримкою громади або захистом природи, виховує відповідальність за дії та слова, що зменшує агресію та ризиковану поведінку серед учнів.

4. Формування довіри та взаємопідтримки

- Викладання історії через призму героїчних прикладів, які демонструють силу єдності та співпраці, сприяє розвитку взаємопідтримки у класі.

- Залучення учнів до колективних обговорень питань безпеки (як фізичної, так і емоційної) сприяє створенню культури довіри.

5. Інтеграція патріотичних цінностей у навчальні дисципліни

- Використання міжпредметних підходів для вивчення літератури, історії, географії чи мистецтва допомагає усвідомити роль громадянської відповідальності.
- Через такі дисципліни школярі вчаться критично мислити та розуміти значення соціальної гармонії.

6. Створення позитивного прикладу з боку педагогів

- Учителі, які демонструють повагу до національних цінностей, відповідальність та емпатію, формують у школярів зразок поведінки, що сприяє безпечному середовищу.
- Патріотичне виховання у цьому контексті виконує роль не лише навчальної, а й виховної функції, забезпечуючи емоційну стабільність та безпеку в закладах освіти.

Назвемо ключові напрямки ведення патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти, що сприяють формуванню безпечного освітнього середовища[1]:

- екскурсії в краєзнавчі та історичні музеї;
- конференції присвячені історії України;
- «інформаційні хвилинки»;
- перегляд документальних фільмів про становлення та розвиток України, відомі битви або побут різних регіонів;
- різноманітні майстер-класи;
- святкування державних свят;
- зустрічі молоді з воїнами та волонтерами.

Слід зазначити, що в умовах війни питання збереження закладів освіти як безпечного простору є надзвичайно гострим.

Під час військових дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади освіти в Україні працюватимуть у нових для себе вимогах до безпечного освітнього середовища. Облаштування укриттів та організація безпечного освітнього простору у закладі освіти – одне з найважливіших завдань для керівника[3].

Державною службою якості освіти розроблені рекомендації «Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки», а саме, що потрібно враховувати працівникам закладу освіти при створенні безпечного освітнього середовища: безпечний фізичний простір для перебування учнів та працівників (облаштування навчальних кабінетів, організація безпечного та безперешкодного пересування по школі тощо), розроблення та запровадження у школі чітких процедур реагування та поведінки у надзвичайних ситуаціях (однією з передумов безпечного освітнього середовища є наявність чітких процедур реагування/поведінки, знання цих процедур усіма працівниками закладу та постійне відпрацювання правил з учнями, наприклад, шляхів для евакуації з урахуванням розміщення укриття (у закладі чи споруді поблизу закладу освіти); розроблення та впровадження протоколів безпеки для учнів різного віку щодо правил поведінки під час повітряних тривог, евакуації, перебування у сховищі/укритті; проведення щоденного інформування/інструктажів щодо протоколів безпеки з дітьми; інформування учнів про правила мінної безпеки, проведення заходів із залученням ДСНС, забезпечення проходження працівниками школи навчань із надання першої невідкладної допомоги та ін. [4].

Висновок. Патріотичне виховання є важливим чинником у формуванні безпечного освітнього середовища, адже воно сприяє розвитку таких цінностей, як толерантність, відповідальність, взаємоповага та громадянська свідомість. Завдяки інтеграції патріотичних елементів у навчальний процес і позакласну діяльність створюються умови для гармонійного співіснування учнів, педагогів і батьків. Це виховання допомагає не лише зменшити рівень конфліктності, а й сприяє створенню атмосфери довіри та співпраці, необхідної для безпеки та розвитку. Успішна реалізація патріотичних програм вимагає системного

підходу, який включає активну участь усіх учасників освітнього процесу. Отже, патріотичне виховання є не лише освітньою, а й соціальною інвестицією у формування свідомого, відповідального і згуртованого суспільства.

Список використаних джерел

1. Дмитренко О. Безпечне освітнє середовище закладу освіти. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2614-bezpechne-osvtn-seredovishche-zakladu-osvti> (дата звернення: 28.04.2025).
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 26.04.2025).
3. Навчання у складних умовах: головні ролі вчителя: британський посібник «Викладання складних обставинах» – «Менеджмент класу». URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5449-navchannia-u-skladnykh-umovakh-holovni-rol-i-vchytelia> (дата звернення: 27.04.2025).
4. Рекомендації Державної служби якості освіти «Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки». URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/> (дата звернення: 27.04.2025).
5. Степанова Н. М. Національно-патріотичне виховання в дії. Вісник Черкаського університету. Черкаси, 2017. №1. С. 118–124.